

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kim Vagaja

**Globalizacija in novodobno suženjstvo na primeru izkoriščanja žensk
v zahodnem svetu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kim Vagaja

Mentorica: doc. dr. Ksenija Šabec

**Globalizacija in novodobno suženjstvo na primeru izkoriščanja žensk
v zahodnem svetu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Globalizacija in novodobno suženjstvo na primeru izkoriščanja žensk v zahodnem svetu

Novodobno suženjstvo je globalno razširjen fenomen, ki se neposredno dotika vprašanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v sodobni družbi. Skupaj z ostalimi posledicami globalizacije dobiva danes vse večje razsežnosti, ki se kažejo v različnih pojavnih oblikah, kot so trgovanje z ljudmi, otroško delo, prisilno delo, prisilne poroke in prostitucija. Prostitucija je kot pogosto končni cilj trgovine z ljudmi pereč problem za ženske tudi na Zahodu. Ženske so namreč glede na deleže večinske žrtve tovrstne oblike sodobnega suženjstva. Cilj diplomskega dela je preučiti, katere zlorabe in v kolikšnem obsegu ter kakšne oblike neetičnega ravnanja s človeški življenji obstajajo v zahodnem svetu, pri čemer sem uporabila deskriptivno analizo primarnih in sekundarnih virov. Novodobno suženjstvo na globalni ravni ostaja nerešen problem, ki se s prvim korakom lahko začne reševati z informiranjem javnosti. Nadaljnjih rešitev so se že lotile nekatere neprofitne organizacije z implementacijo protisuženjskih in rehabilitacijskih programov znotraj lokalnih skupnosti, le redke države pa so implementirale varnostno mrežo, kot so sistemi za zaščito otrok in sistemi za zaščito notranje razseljenih oseb ter prosilcev za azil.

Ključne besede: novodobno suženjstvo, globalizacija, prostitucija, prisilno delo, človekove pravice.

Globalization and modern slavery on the case of exploiting women in the western world

Modern slavery is a widespread global phenomenon which directly addresses the question of human rights and fundamental freedoms in contemporary society. Together with the other effects of globalization, it is now a growing dimension, which is reflected in various forms, such as human trafficking, child labor, forced labor, forced marriage and prostitution. Prostitution, which is usually the final goal of human trafficking, is the most urgent problem for women in West. Women are, by percentage, the majority of victims in this form of modern slavery. The goal of the thesis is to examine which forms of abuse exist and to what extent are they used and also what forms of unethical behavior with human life are there in the Western world. To achieve that goal I used descriptive analysis of primary and secondary sources. Modern slavery on a global scale remains an unresolved problem, where the first step to solve it is to inform the public about it. Non-profit organizations have already taken the next steps by implementing anti-slavery and rehabilitation programs within local communities. Only a few countries have implemented a safety net, such as child protection systems and systems for the protection of internally displaced persons and asylum seekers.

Key words: modern slavery, globalization, prostitution, forced labor, human rights.

KAZALO

1	UVOD IN METODOLOGIJA	5
2	OD STAREGA K MODERNEMU	7
3	KONCEPT NOVODOBNEGA SUŽENJSTVA	8
3.1	VZROKI ZA NASTANEK NOVODOBNEGA SUŽENJSTVA	12
3.2	VPLIV GLOBALIZACIJE IN MIGRACIJSKI TOKOVI.....	13
3.3	POJAVNE OBLIKE NOVODOBNEGA SUŽENJSTVA.....	15
4	ŽENSKO IN NOVODOBNO SUŽENJSTVO NA ZAHODU	16
4.1	TRGOVANJE Z LJUDMI IN PROSTITUCIJA KOT TEMELJNI PROBLEM	17
4.2	MIGRACIJSKI TOKOVI IN OBLIKE IZKORIŠČANJA ŽENSK NA ZAHODU	20
4.3	VPRAŠANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC	24
5	ZAKLJUČEK	25
6	LITERATURA	28

1 UVOD IN METODOLOGIJA

Približno 35 milijonov ljudi še danes živi v takšni ali drugačni obliki suženjstva (The global slavery index 2014). Termin suženjstvo lahko v širšem kontekstu razumemo kot stanje ogroženosti človekovih pravic ljudi, nad katerimi se izvaja vrsto nasilja, se jih sili v določeno delo, delajo v nemogočih razmerah, ali pa se jih lasti in z njimi celo trguje oziroma prodaja. Gre torej za novo oziroma drugačno obliko od tradicionalnega ali klasičnega suženjstva, za t. i. novodobno suženjstvo, ki v splošnem označuje ogrožanje svobode posameznika, bodisi svobode odločanja o izboru svojega dela bodisi svobode, da lahko posameznik zapusti določeno delovno mesto, ali celo svobode o nadzoru nad lastnim telesom. Suženjstvo je s tega vidika še vedno prisotno, čeprav je z zakonom prepovedano (Hrženjak 2007, 18).

Problematika tovrstnega izkoriščanja in prisilnega dela ter hkratnega kršenja človekovih pravic je pomembna tudi zaradi njene ekspanzije v zadnjih desetletjih. Sicer novodobno suženjstvo, kot tudi z njim povezane prakse trgovanja z ljudmi, ne predstavlja nov pojav, a je dodatno razsežnost pridobil ravno zaradi nekaterih negativnih učinkov globalizacije. Povsem jasno je namreč, da je trgovanje z ljudmi naraščajoči trend (Pajnik in Zavratnik Zimic 2005, 114), zlasti v povezavi z zaslužjevanjem žensk na globalni ravni, saj so ženske še posebej ranljiva skupina. Ko govorimo o trgovanju z ljudmi, istočasno govorimo tudi o izkoriščanju žensk in otrok, kar je pogosto neposredno povezano s prostitucijo. Izkušnje prostitutk razkrivajo kompleksnost njihovih položajev, saj kažejo na to, da ni jasne razmejitev med prostitucijo in trgovanjem z ljudmi, poleg tega pa je tudi težko določiti, kdaj gre za prostovoljno in kdaj za neprostovoljno delo, saj se velikokrat tudi to prepleta (Pajnik 2012).

Glavni namen diplomskega dela je izpostaviti in opozoriti na problematiko globalnega suženjstva, ki se kljub formalni odpravi pravzaprav ni nikoli končalo, temveč je zgolj spremenilo svojo obliko v bolj nevidno, novodobno suženjstvo. Natančna analiza vsebine omenjenega pojava bo pripomogla k večjemu védenju o njegovi razsežnosti in povezanosti z globalizacijskimi procesi ter problemi v družbi, kot sta trgovanje z ljudmi in prostitucija. Namen bo tudi odkrivanje kršitev človekovih pravic, specifično na primeru žensk, ter možen vpliv globalizacije na (suženjsko) izkoriščanje žensk v zahodnem svetu.

Pojavnih oblik novodobnega suženjstva ni mogoče spregledati, zato je cilj diplomskega dela predvsem preučiti, katere zlorabe in v kolikšnem obsegu ter kakšne oblike neetičnega ravnanja s

človeškimi življenji z vidika prisilnega dela in omejevanja svobode obstajajo v zahodnem svetu. Prav tako bo na tem mestu pomembno iskanje vzrokov in možnih rešitev oziroma omejitev.

Za doseg ciljev si bomo pomagali z naslednjimi štirimi tezami. **Prva teza** predpostavlja, da je *prisilno delo oziroma suženjstvo v novodobni obliki še vedno prisotno po svetu*. **Druga teza** je, da je *proces globalizacije povezan s pojavom novodobnega suženjstva v smislu povečevanja družbenih neenakosti ter z njimi povezanimi ekonomskimi in demografskimi tveganji, kot so na primer finančne stiske in migracije*. **Tretja teza** je trditev, da je *kršenje delavskih in drugih pravic za ženske ter izkoriščanje žensk izrazito tudi v zahodnem svetu*. **Zadnja teza** pa predpostavlja, da je *najočitnejša in najbolj problematična oblika izkoriščanja žensk v zahodnem svetu prisilna prostitucija*.

Iz omenjenih tez lahko izoblikujemo glavna raziskovalna vprašanja, in sicer: na kakšen način oziroma v kakšnih oblikah se kaže novodobno suženjstvo, kakšen vpliv ima na to globalizacija, kateri primeri izkoriščanja žensk v zahodnem svetu obstajajo in kje, kaj to pomeni z vidika človekovih in delavskih pravic ter v kolikšnem obsegu je v novodobnem suženjstvu razširjena prisilna prostitucija. Za področje zahodnega sveta bom analizirala podatke za štiri izbrane evropske države, in sicer Nemčijo, Nizozemsko, Španijo in Slovenijo, kar bo pokazalo jasnejšo sliko o razširjenosti in oblikah izkoriščanja žensk na Zahodu. Države, ki so bile vzete v vzorec, sem izbrala glede na tri kriterije, in sicer kriterij ranljivosti oziroma izpostavljenosti pred novodobnimi oblikami suženjstva, kriterij odzivnosti vlade ter kriterij ocenjenih žrtev. Vzorčne države so bile izbrane torej tako, da se na omenjene kriterije bistveno razlikujejo. V zaključnem sklepu bom glede na izsledke potrdila ali ovrgla zastavljene teze na podlagi teoretičnih metod, in sicer z deskriptivno analizo primarnih in sekundarnih virov. Teze mi bodo služile kot orientacijske točke raziskovanja, ki bo temeljil na odkrivanju glavnih dilem fenomena novodobnega suženjstva v povezavi s procesom globalizacije.

Diplomska naloga je zasnovana tako, da v uvodnem delu predstavlja problem oziroma dileme pojava novodobnega suženjstva za boljše razumevanje njegove razsežnosti. V drugem poglavju se na kratko dotakne zgodovinskega pregleda suženjstva. V tretjem poglavju, ki se nanaša na prvi dve tezi, je novodobno suženjstvo bolj sistematično razloženo in preučeno skupaj z opredelitvijo glavnih pojmov. Do zadnjih dveh tez, ki se nanašata na izkoriščanje žensk v zahodnem svetu v povezavi s prostitucijo, se bom opredelila v četrtem poglavju z naslovom *Ženske in novodobno*

suženjstvo. V zadnjem poglavju bom potrdila in/ali ovrgla zastavljene teze ter iskala možne rešitve učinkovitega spopadanja z novodobnim suženjstvom.

2 OD STAREGA K MODERNEMU

Praksa zaslužnjevanja je stara ravno toliko kot človeška zgodovina. Četudi se ne zavedamo, se je civilizacija človeštva gradila predvsem na plečih sužnjev. Najstarejši zapisi, ki omenjajo sužnje, segajo v leto 7000 pr. n. št. in se nanašajo na kulture živeče ob Nilu. Sužnje so takrat uporabljali predvsem v žrtvovalne namene. Suženjstvo se je bolj razmahnilo v antični Mezopotamiji, kjer so sužnje začeli izrabljati za težko delo in bojevanje. Okoli 1790 pr. n. št. pa je t. i. Hammurabijev zakonik status sužnja legaliziral ter ga opredelil kot nečloveško bitje in kot lastnino. S tem se je v Babiloniji vzpostavil sistem, ki je dovoljeval upravljanje s sužnji kot z lastnino in uporabo prisilnih sredstev ter nasilja kot kaznovanje ali nadzor nad sužnji. Bolj ko so se civilizacije širile, več je bilo hierarhične strukture, v katerih so bili sužnji enako obravnavani kot živali in lastnina. V stari Grčiji je v Atenah okoli leta 400 pr. n. št. živelo več sužnjev kot državljanov in ostalih prebivalcev. Ekonomija antičnih mest je bila vedno bolj odvisna od suženjstva in trgovanja s sužnji. Sužnji so bili brez vsakršnih pravic in v popolnoma podrejenem položaju, izrabljali pa so jih na vseh področjih, predvsem za delovno silo in kot osebne služabnike posameznikov. Zlasti se je trgovanje s sužnji razmahnilo v rimskem cesarstvu, kjer so sužnje uporabljali tudi za zabavo. Začeli so se prvi večji upori sužnjev, znani tudi kot »gladiatorske vojne«, s čimer so se pogoji sužnjev začeli izboljševati tudi na ravni zakonov. S padcem rimskega imperija se je zmanjšalo število sužnjev, vendar pa se situacija ni bistveno izboljšala (Bales in drugi 2009, 2–5).

Med leti 320 in 1453 je bilo suženjstvo velik del ekonomije bizantinskega imperija. Ko se je vzpostavil primat krščanstva v srednjem veku, se za sužnje položaj ni izboljšal, saj je Cerkev suženjstvo kot institucijo podpirala, prepovedano je bilo zgolj zaslužnjevanje kristjanov. Podobna pravila so se uveljavila v islamskem svetu, kjer je bilo prepovedano zaslužnjevanje muslimanov. Pravi razmah suženjstva, tudi v smislu dobičkonosnosti, se je zgodil šele po letu 1400 z evropskimi kolonialnimi silami, zlasti Veliko Britanijo (pa tudi Francijo in Nizozemsko), ki so preko Atlantika iz Afrike uvažale ujete sužnje. S kolonizacijo Amerike se je čezatlantska trgovina razširila tako, da je vključevala izmenjavo »dobrin«, kar je dobesedno pomenilo uvažanje sužnjev iz Afrike v Ameriko v zameno za tobak, sladkor in bombaž. Skupaj z naraščajočo gospodarsko močjo evropskih sil se je večala tudi potreba po poceni delovni sili, ki so jo predstavljali potencialni sužnji. Tako imenovana čezatlantska trgovina s sužnji je bila z zakonom prepovedana šele z letom 1888,

ocenjujejo pa, da so vse do takrat iz Afrike transportirali med enajst in osemindvajset milijonov ljudi (Bales in drugi 2009, 4–6).

Suženjstvo ni pomenilo zgolj pripravne ekonomske plati, temveč je za lastnika sužnjev pomenilo tudi vrsto psihološkega udobja, saj je lastništvo nad sužnji za »gospodarja« predstavljalo poseben ugled in s tem višji položaj na hierarhični lestvici družbe. S tega stališča so bile dostojnosti in človekove pravice sužnjev še bolj nedosegljive. Prav tako je bilo prisotno spolno izkoriščanje, kar je za sužnje ženskega spola pomenilo dvojno izkoriščanje, kot delavko in kot »biološki reproducent«, ki je lastniku sužnjev prinesel »stalno zalogo suženjskega prirastka« (Brownmiller 1988, 141). Zlasti na Zahodu, pa tudi drugod po svetu, je bilo suženjstvo v tistem času del vsakdanjega življenja, saj je suženj za posameznika, ki si ga je lahko privoščil, pomenil poseben ugled v družbi. Suženjsko razmerje suženj-gospodar je bilo legalno povsod, kar ni presenetljivo glede na to, da je bil razred sužnjelastnikov tisti, ki je pisal zakone in ščitil svoje interese.

Sčasoma so se začeli vedno večji upori, boj za človekove pravice pa je zelo počasi začel pronicati v jedro družbe. Postopoma so države začele obsojati in prepovedovati trgovino s sužnji po zgledu Velike Britanije, ki jo je prva ukinila leta 1807. Združene države so zgledu sledile 60 let kasneje. Ampak suženjstvo se na tej točki ni končalo, saj nekaj, kar postane nelegalno, še ne pomeni popolnega izginotja (Bales in drugi 2009, 5–6).

Danes se nahajamo v času, ki verjame, da je suženjstva konec. Pri vseh prizadevanjih za odpravo suženjstva ter normativnih prepovedih, zakonih in pravicah v povezavi s suženjskimi razmerami sodobne družbe pa se v praksi še vedno dogaja, da so mnogi izkoriščani, kupljeni in prodani. Zgodovine suženjstva ni konec, gre pa gotovo za neko novo podobo sveta, v katerem je staro zamenjalo moderno.

3 KONCEPT NOVODOBNEGA SUŽENJSTVA

Prvi poskus definiranja pojma suženjstva se nahaja v *Konvenciji o suženjstvu* iz leta 1926 (v veljavo je stopila 9. marca 1927), ki v svojem prvem členu suženjstvo opredeljuje kot »stanje oziroma položaj osebe, nad katero se izvaja del ali celota oblasti, ki se nanaša na pravico lastništva« (Slavery Convention, 1. čl.).

Danes je suženjstvo v klasičnem pomenu besede, torej v smislu lastnine nad človekom, prepovedano. Prisilno delo¹ in suženjstvo sta prepovedani tudi na ravni EU, in sicer v četrtem členu *Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, kjer je zapisano, da se nikogar ne sme držati v suženjstvu ali v podložnosti ter da se od nikogar ne sme zahtevati, naj opravlja prisilno ali obvezno delo² (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin). Kljub temu pa naštejemo ne malo primerov kršitev in zlorab, kar kaže na prikrito obliko suženjstva, ki ga lahko označimo s pojmom »novodobno suženjstvo«.

Mednarodna organizacija za človekove pravice, *Anti-Slavery International*, ki si prizadeva za odpravo vseh oblik suženjstva na globalni ravni, pojem suženjstva opredeljuje kot kršenje temeljnih človekovih pravic, med katere spadajo: prisilno delo, ki ga pogosto spremljajo mentalne in psihične grožnje; lastništvo nad osebo, ki jo »delodajalec« vrši preko fizične ali psihične zlorabe; razčlovečenje in razpolaganje z osebami kot z lastnino; omejevanje svobode na način prisilne restrikcije ali katere druge oblike omejevanja gibanja. Sam pojem novodobnega suženjstva pa omenjena organizacija zelo ohlapno definira kot obliko suženjstva v različnih pojavnih oblikah, ki zajemajo trgovanje z ljudmi, zaslužnjevanje (in delo) otrok, prisilno delo, prisilne poroke in prostitucijo (Antislavery 2015).

Taka opredelitev pojma je nenatančna, saj izpušča številne druge kriterije, ki so prav tako prisotni, čeprav v manj prepoznavni obliki. Novodobno suženjstvo po mojem mnenju poleg že omenjenega vključuje tudi vse tiste prakse, ki instrumentalizirajo človeka, postavljajo človekovo življenje v nevaren položaj in v splošnem ogrožajo človekovo dostojanstvo. Sem bi lahko uvrstili tudi premalo plačano ali neplačano delo, slabe delovne pogoje, psihično ustrahovanje pri delu ipd. V tem smislu so skoraj vse prakse novodobnega suženjstva povezane s prisilnim delom, če slednjega razumemo kot delo, ki ga ljudje opravljajo proti svoji volji, zaradi strahu pred sankcijami.

Kevin Bales, avtor dela *Disposable people: new slavery in the global economy* (2012), opozarja, da novodobno suženjstvo ni jasen in kategoriziran pojav, zaradi česar ga tudi ne moremo opisati kot določeno vrsto oziroma tip suženjstva. Po Balesu zajema novodobno suženjstvo tri dimenzije:

¹ O prisilnem delu bomo več povedali v nadaljevanju, na tem mestu ga omenjamo zato, ker se v praksi pojavlja skupaj z elementi novodobnega suženjstva, oziroma gre za enega izmed pojavnih oblik suženjstva v sodobni družbi.

² »Pojem prisilno ali obvezno delo v zvezi s 4. členom ne vključuje: dela, ki se zahteva pri rednem prestajanju zapora v skladu z določbami 5. člena te konvencije ali med pogodnim odpustom s prestajanja zaporne kazni; katerekoli službe vojaške narave; službe, ki jo zahtevajo namesto obveznega služenja vojske v državah, v katerih je ugovor vesti dopusten; službe, ki je komu dodeljena ob nevarnosti ali ob nesreči, ko je ogroženo življenje ljudi ali blaginja skupnosti; del ali služb, ki so sestavni del običajnih državljanskih dolžnosti.« (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, 4. čl.).

dimenzijo nasilja, dimenzijo dolžine procesa in dimenzijo žrtve. Vsaka od teh dimenzij naj bi bila relativna in se spreminja od primera do primera. Novodobno suženjstvo tako zajema več oblik, od prisilnega dela, sužnjelastništva, odvisnosti zaradi dolga itd. Vse oblike novodobnega suženjstva pa imajo skupno točko, neprostovoljno delo, ki ga pogosto spremlja nasilje in temelji na izkoriščanju ljudi (Bales 2012).

Nasilje in psihična degradacija človeka se nanašata na skoraj vse oblike novodobnega suženjstva, pogosto pa pri tem niso omenjene ostale oblike služenja in slabi delovni pogoji, v katere so ljudje prisiljeni, še ugotavlja Christien van den Anker v zborniku *The Political Economy of New Slavery* (2004). S tem opozarja na problematiko jasnega definiranja pojma novodobnega suženjstva, ki ga ne smemo povezovati samo z najhujšimi oblikami kršitev človekovih pravic. Vendar pa podobno kot Bales povezuje vse oblike novodobnega suženjstva s skupnim pojavom, in sicer z revščino oziroma slabimi življenjskimi pogoji: večja kot je stopnja revščine v neki regiji, večja je stopnja izpostavljenosti eksploataciji in novodobnemu suženjstvu (van den Anker 2004, 18–19).

Pojem novodobno suženjstvo se torej nanaša predvsem na ekonomsko suženjstvo, kar danes pomeni stanje zlorab človekovih in delavskih pravic, v katerem delavci svoje zaslužjenosti skorajda ne prepoznajo ali pa iz nje ne najdejo izhoda. Tako obliko novodobnega suženjstva, ki hkrati posega v delavske pravice, imenujemo prisilno delo.

Mednarodna organizacija dela (MOD) v *Konvenciji o prisilnem ali obveznem delu* (1930) v drugem členu opredeljuje pojem prisilnega in obveznega dela kot »vsako delo ali storitev, ki je komu dodeljena pod grožnjo kazni in za katero se navedena oseba ni sama prostovoljno odločila« (Forced Labour Convention, 2. čl.).

Sicer se pojem prisilnega dela tesno povezuje s pojmom novodobnega suženjstva, pa tudi s trgovanjem z ljudmi in služenjem zaradi zadolženosti, vendar pa ti izrazi niso istopomenski, zlasti v pravnem smislu ne. Koncept prisilnega dela je bolj široko opredeljen in pokriva širok spekter prisilnih delovnih praks, ki se pojavljajo na vseh področjih gospodarske dejavnosti povsod po svetu. Oseba se lahko znajde v prisilnem delovnem razmerju zaradi državnih organov, zasebnih podjetnikov ali posameznikov. Pojem prisilno delo se nanaša na razmere, v katerih so osebe prisiljene delati pod težkimi pogoji, kar pogosto zajema ustrahovanje in fizično nasilje, lahko pa tudi bolj subtilne načine prisile, kot na primer odvzem osebnih dokumentov ali nakopičen dolg »delavca« (International Labour Organisation 2015).

Znotraj tipologije lahko pojem prisilnega dela hitro postane sopomenka novodobnega suženjstva. Vendar pa si za lažje razločevanje lahko pomagamo z naslednjim razumevanjem: *vsako prisilno delo je hkrati tudi oblika novodobnega suženjstva, novodobno suženjstvo pa je širši pojem, ki poleg prisilnega dela zajema še nekatere druge prakse, ki jih smatramo za suženjske, kot so na primer spolne zlorabe, služabništvo, prisilna odstranitev organov z namenom nelegalne transplantacije, prisilne poroke in ilegalne posvojitve otrok*. Oba pojma pa lahko označimo za globalna pojava, ki se dotikata tudi zahodnih držav in držav EU.

Uzakonjena prepoved suženjstva namreč še ne pomeni, da je bilo to uspešno odpravljeno. Kot nakažejo že same opredelitve pojma novodobnega suženjstva, formalne prepovedi niso izkoreninile prisilnih in izkoriščevalskih praks, vendar so te zgolj zamenjale svojo pojavno obliko, s katero smo prešli v težje prepoznavno obliko prostovoljnega suženjstva in prisilnega dela. Podobno kot kriminal je namreč tudi novodobno suženjstvo dobro skrito in prizadene zlasti tiste skupine ljudi, ki so zaradi različnih družbenih ali individualnih vzrokov bolj ranljive.

Pri tem je vredno izpostaviti globalni indeks suženjstva, ki ga je izmerila nevladna organizacija *Walk Free Foundation* (WFF).³ Število sodobnih sužnjev so ocenili na več kot 35 milijonov, manj izrazite oblike zlorab pa so še mnogo številčnejše in jih zaradi tega indeks ne prepoznava. Glavni cilj organizacije WFF in njihovih meritev je namreč pomoč državam pri spremljanju in soočanju s sodobnimi oblikami suženjstva in praks, kot so na primer prisilne poroke, trgovanje z ljudmi, prodaja ali izkoriščanje otrok ter prisilno delo. WFF želi z globalnim indeksom suženjstva širiti zavedanje in iskati rešitve v boju proti sodobnemu suženjstvu. Glede na absolutno število so največ ljudi, ki živijo v suženjskih razmerah, zabeležili v Indiji, in sicer nekaj več kot 14 milijonov. Sledi Kitajska s 3,2 milijona in nato po vrsti Pakistan, Uzbekistan ter Rusija. V ZDA beležijo dobrih 60 tisoč novodobnih sužnjev, v Veliki Britaniji dobrih osem tisoč, v Sloveniji pa dobrih sedem tisoč. Razloge za tako velike razlike v ocenah novodobnih sužnjev med Slovenijo in Veliko Britanijo, ki je glede na prebivalstvo mnogo številčnejša, bi lahko iskali v dejstvu, da je Slovenija primarno tranzitna država trgovine z ljudmi, kot to omenjajo nekateri avtorji (Popov 2002), in zaradi razpada komunizma in bivše skupne države Jugoslavije tudi država v tranziciji. Prav tako pa tudi skrita

³Meritve so opravili s pomočjo mednarodne raziskovalne družbe Gallup Inc., ki je izvedla reprezentativne naključno-vzročne raziskave v sedmih državah: Nepal, Indoneziji, Braziliji, Etiopiji, Rusiji, Pakistanu in Nigeriji. Rezultati teh raziskav so bili upoštevani skupaj s podatki iz drugih že obstoječih raziskav in pregleda sekundarnih virov za 58 držav. Podatki iz skupno 19 drugih držav so bili pridobljeni na podoben način iz naključnih vzorčnih raziskav. Metoda ekstrapolacije je bila razvita za preostale države, kjer so se upoštevali še dejavniki ranljivosti, geografije in odzivnosti države na problematiko (The global slavery index 2014).

narava tega pojava onemogoča zanesljive podatke in vzorce merjenja, zato je mogoče, da ocene ne predstavljajo realne slike. Indeks je za 167 držav ocenil tudi izpostavljenost suženjstvu in v odstotkih izmeril stopnjo grožnje. V primerjavi s severno Ameriko so na primer evropske države bolj izpostavljene grožnjam novodobnega suženjstva. Za Slovenijo je bila izmerjena višja stopnja ogroženosti (20,7) v primerjavi z Veliko Britanijo, kjer je ta bistveno manjša (15,1). Ponovno bi lahko vzroke iskali v geografski legi, pa tudi v slabši odzivnosti vlade na problematiko novodobnega suženjstva. Britansko vlado je namreč globalni indeks suženjstva uvrstil višje od slovenske, v smislu dejanskega preprečevanja prisilnega oziroma suženjskega dela. Od vseh 167 pregledanih držav ima Nizozemska najmočnejši odziv na problematiko sodobnega suženjstva, saj preko programov nudi pomoč žrtvam, odziva se tudi kazensko pravosodje in povečuje se odzivnost na kontekstualne dejavnike, ki povečujejo ranljivost ljudi glede sodobnega suženjstva. Globalno pa so le tri države vpeljale aktivne ukrepe proti novodobnemu suženjstvu z različnimi mehanizmi,⁴ in sicer ZDA, Brazilija in Avstralija (The global slavery index 2014).

WFF-jev indeks opozarja predvsem na dejstvo, da suženjstvo z modernizacijo in demokratizacijo vsekakor ni izginilo, temveč se je zgolj umaknilo iz javne sfere ter hkrati spremenilo svojo obliko, zaradi česar ga je še težje odkrivati. Opozarja nas tudi na to, da gre pri novodobnem suženjstvu za globalni problem, njihove raziskave s pomočjo ekstrapolacije pa so pokazale, da se sodobne oblike suženjstva še vedno pojavljajo tudi v letu 2015. Na podlagi ugotovljenega lahko potrdimo prvo zastavljeno tezo, da *je suženjstvo v novodobni obliki še vedno prisotno po svetu*. Omenjena organizacija s svojimi izsledki in objavami raziskav poleg ozaveščanja tudi spodbuja države, da se aktivno vključijo v boj proti sodobnemu suženjstvu. O možnih rešitvah bomo govorili v nadaljevanju, glede na vseprisotnost problema pa se najprej osredotočimo na vzroke. Kako je mogoče, da smo se znašli v taki situaciji, kjer praktično ni mogoče najti države brez take ali drugačne oblike izkoriščanja ljudi in njihove dehumanizacije ter instrumentalizacije?

3.1 VZROKI ZA NASTANEK NOVODOBNEGA SUŽENJSTVA

Vzroke za nastanek novodobnega suženjstva je v veliki meri mogoče iskati v mehanizmih kapitalističnega sistema, saj človeško delo, čeravno prisilno, predstavlja neizčrpen vir, ki ga je možno izkoristiti na različne načine, glavni namen pa je seveda povečevanje dobička delodajalcev. Gospodarstvo je že od zmeraj kolo, ki poganja delovanje neke civilizacije. Vendar danes dobiva

⁴ Mreže in mehanizmi za preprečevanje novodobnega suženjstva so podrobneje razloženi v zaključku, kjer bomo iskali možne rešitve in nadaljnje korake za izhod iz suženjskih razmer.

izkoriščanje ljudi za dobiček nove razsežnosti z vidika instrumentalizacije človeka. Novodobni sužnji so predvsem poceni in učinkovito delovno gonilo družbe.

Vzroke, zakaj je fenomen novodobnega suženjstva tako zelo geografsko in demografsko razširjen, je moč iskati v njegovi prikritosti na eni strani in v korporativni spregi z nosilci kapitala in pogosto tudi koruptivnosti posameznih vlad ter vladnih institucij na drugi strani. K temu pripomoreta tudi ignoranca in nevednost o tem, da oblike zaslužjenja obstajajo tudi danes in to povsod po svetu, tudi na Zahodu. S problematiko se je težko soočiti zlasti zato, ker ni enotne nadnacionalne politike, kot tudi prave politične volje, ki bi narekovala ukrepe proti sodobnemu suženjstvu. Vplivov, ki potencirajo obstoječ problem novodobnega suženjstva, je več, med drugimi gre za družbene in socialne razlike oziroma neenakosti. Na drugi strani pa se lahko vprašamo, če ne gre morda za eno izmed posledic globalizacije. Nekateri avtorji (Bales 2012; van den Anker 2004) namreč vidijo vzroke ravno v kompleksnem procesu globalizacije, ki naj bi z nekaterimi negativnimi vplivi oblikovala kontekst, znotraj katerega oblike novodobnega suženjstva, posredno ali neposredno, dobro uspevajo. Predvsem so pod temi vplivi mišljeni ekonomski procesi, kot sta na primer večanje mednarodne trgovine in deregulacija finančnega trga. To pa se že navezuje na drugo tezo, ko govorimo o vplivih globalizacije na novodobno suženjstvo.

3.2 VPLIV GLOBALIZACIJE IN MIGRACIJSKI TOKOVI

Če si globalizacijo zamišljamo kot procese zlasti ekonomske, politične in kulturne menjave, ki potekajo nadnacionalno, potem globalizacija ne predstavlja izrazito sodobnega pojava. Kljub temu postmoderno globalizacijo označujejo procesi, ki so zgodovinsko specifični in enkratni, saj gre danes, za razliko od preteklih globalizacijskih tokov, med drugim tudi za novo urejanje dominantnih in podrejenih sil. Govorimo torej o svetovni modernizaciji ekonomskih in političnih sistemov po zgledu zahodnih držav (Vidmar Horvat 2006, 15).

Gre za to, da se na tak način širi sistem, ki temelji na podrejenosti demokracije k »višjim ciljem«, ti pa so usmerjeni k čim večjemu dobičku in tržnemu deležu manjšine, po navadi na škodo večinskega deleža ljudi, torej zaposlenih, v smislu nepravilne porazdelitve prihodkov. Na svetovni ravni globalizacija odpravlja omejitve pri gibanju blaga, storitev in kapitala. Skupaj z rastjo svetovne ekonomije pa na drugi strani istočasno postajajo pomembnejši in številčnejši njeni najmanjši akterji, kar drugače povedano pomeni vzpon lokalnih dejavnikov in to, da ima manjšina vpliv na vedno večji prostor. Razumeti moramo torej, da je globalizacija kompleksen proces, kjer so vse

spremembe, vezane nanj, kot centrifugalne sile. To pomeni dvojnost globalizacijskih procesov, zaradi česar so posledice v smislu spreminjanja podobe sodobnega sveta nepredvidljive, celo protislovne (Bešter in drugi 2003, 45–49).

Največji problem, ki ga predstavlja globalizacija v povezavi s sodobnim suženjstvom, je v tem, da se večja neenakomerna rast svetovnega prebivalca glede na ekonomske zmožnosti in gospodarske rasti (Bešter in drugi 2003, 52). Globalizacija v tem smislu ne pomeni zgolj pretoka dobrin in denarja, pač pa tudi soodvisnost in povezanost svetovnega prebivalstva na vseh ravneh. Rezultati globalizacije lahko hitro postanejo negativni, zlasti kadar se moč in bogastvo koncentrirata v nek center in s tem marginalizirata ostalo svetovno prebivalstvo. Ker je demografska struktura v nasprotju z ekonomskim položajem, bodo v prihodnosti migracijski procesi še večji in pomembnejši dejavnik. Globalizacijski procesi, ki sicer niso nov pojav, kažejo pa vedno bolj vidne posledice, bodo v prihodnosti povečevali migracijske tokove; sklepamo lahko, da to pomeni tudi večanje ilegalnih migracij, kar pa lahko le še poveča organiziran kriminal in kršenje človekovih pravic.

Globalizacija je olajšala tako gibanje ljudi kot tudi kapitala in poslovanja preko državnih meja. To je namreč eden pomembnejših razlogov za hitrejše in enostavnejše trgovanje z ljudmi. Z gospodarskimi in političnimi spremembami znotraj držav so se na mednarodni ravni razlike med bogatimi in revnimi še bolj zaostrele, zlasti v Srednji in Vzhodni Evropi. Te spremembe pa le še bolj silijo najbolj občutljivo in marginalizirano skupino ljudi k želji po boljšem življenju (migriranje), ki ga pogosto konča mednarodno organiziran kriminal trgovine z belim blagom (Popov 2002, 5).

S tega vidika prav gotovo lahko govorimo o vplivih in spremembah, ki jih ima globalizacija na razmah novodobnega suženjstva. Z globalizacijo se namreč krepijo civilizacijska tveganja. Ta tveganja so imanentna industrijski in postindustrijski družbi in v svetu ustvarjajo svojevrstno izenačenje. Demografska, ekonomska, ekološka in druga tveganja namreč s svojim širjenjem dokazujejo, da zadevajo tako močne kakor tudi revne in šibke. Negativna plat sodobne globalizacije pomeni večji prepad družbenih neenakosti, množične brezposelnosti v državah blaginje in širitev revščine v ekonomsko manj razvitih državah (Bešter in drugi 2003, 47).

S finančnim sistemom globalizacije brez regulativnih ukrepov trga in dela se dobiček, ki temelji na novodobnih suženjskih praksah, prosto pretaka preko nacionalnih meja. Vlade težko ali pa sploh ne ustavijo takega pretoka denarja, saj država svoje politike ne more ali pa nima interesa vsiliti

sosednji državi, oziroma drugače povedano ne more preskočiti svoje državne meje, kot je to značilno za na primer trgovino z ljudmi (Bales in drugi 2009, 48).

Migracijski tokovi kot posledica neenakega demografskega razvoja in velikih ekonomskih razlik postajajo vedno bolj dramatični. Na svetovni ravni ne obstaja neka enotna globalna politika, ki bi ponujala učinkovite rešitve. Podobno tudi EU, ki velja za vzorni primer institucionalizacije nove mednarodne ureditve, v zvezi z migracijski procesi ne kaže jasno začrtanih smernic. Globalizacija, poleg drugih dejavnikov, kot so zaposlitvene možnosti, ekonomski položaj posameznika, politične in gospodarske krize, socialna varnost, lokalne razlike, tehnične in informacijske zmožnosti, življenjske priložnosti itd., povečuje migracijski potencial (Bešter in drugi 2003, 43–50). Trenutno se nahajamo v času, ko je stopnja neenakih življenjskih pogojev za posameznike zelo visoka, zato lahko v prihodnje pričakujemo vedno več selitev množic. Problemov takih selitev je več, med drugimi se možnost izkoriščanja ljudi na tak način veča, zlasti tistih, ki so prisiljeni v selitev, še posebej nelegalno. Ta lahko za priseljence pomeni visoko stopnjo ranljivosti in dovzetnosti za to, da (ponovno) padejo v eno izmed oblik novodobnega suženjstva.

3.3 POJAVNE OBLIKE NOVODOBNEGA SUŽENJSTVA

Sodobno suženjstvo zajema podobne značilnosti kot klasično suženjstvo, saj gre v obeh primerih za nadzor ljudi z nasiljem. Pogosto so ljudje prisiljeni ali z lažmi zavedeni v delo in razmere, kjer so popolnoma izkoriščani. Za neko delo so zelo malo plačani ali pa sploh ne, vse oblike pa vedno spremlja brezizhodnost. Novodoben suženj je z različnimi načini ujet v neko situacijo, iz katere ne more pobegniti.

Z globalnega vidika se novodobno suženjstvo pojavlja v štirih prevladujočih oblikah. Prva in najočitnejša oblika je *lastniško suženjstvo*, ki je tudi najbližje klasičnemu razumevanju suženjstva. Gre za posameznike, ki so bodisi ujeti bodisi rojeni in/ali prodani v trajno služenje nekemu, pogosto z namenom izkoriščanja ujete osebe za neko neplačano delo. Je najbolj neposredna oblika zaslužnjenja, saj se nad osebami izvršuje lastništvo, kar jih na nek način enači s posestvom ali stvarjo ter jih popolnoma instrumentalizira in degradira. Ta oblika je v nasprotju z ostalimi razširjena v zelo majhnem obsegu, največ takih primerov je zabeleženih na severu in zahodu Afrike. Druga oblika je suženjstvo, ki se navezuje na dolg, ali z drugo besedo *jetniško delo*, ki je tudi zelo pogost primer novodobnega suženjstva. Oseba je zaradi dolga ali posojila določene vsote denarja primorana delati za odplačilo nastalega dolga. Pri tem dolžina dela in sama narava dela nista

definirani, neko osebo pa se z goljufijo lahko na tak način prisili v večni dolg in s tem večno prisilno delo. Take oblike suženjstva je največ v Aziji, kjer revne družine nimajo dovolj hrane ali denarja za nakup zdravil in je njihova edina rešitev posojilo, ki jih pogosto zadane v obliki zaslužnjenja in prisilnega dela. Tako delo pogosto spremlja nasilje, fizično in psihično ustrahovanje, tudi posilstvo. Ljudje delajo v težkih pogojih, njihovo zdravje in varnost nista zagotovljena, poleg tega so v tak sistem ujeti tudi otroci in ženske, ki delajo po več kot 14 ur na dan za maksimiziranje dobička lastnikov, ki pa jim nikoli ne vrne svobode. Tretja pojavna oblika novodobnega suženjstva je *pogodbeno suženjstvo*, ki je skoraj tako razširjeno kot suženjstvo vezano na dolg. Z lažno pogodbo posamezniku zagotovijo zaposlitev, kasneje pa to osebo prisilijo v delo pod povsem drugačnimi pogoji, kot so ji bili obljubljeni. Najpogosteje se takih načinov poslužujejo v tovarnah in raznih delavnicah, kjer potrebujejo fizične delavce. Veliko takih primerov najdemo v Aziji, Braziliji in arabskih državah. Pod zadnjo, četrto formo, pa spada *prisilno delo, ki se ga izvaja s pomočjo vlade ali drugih vladnih/nevladnih skupin*. Najbolj jasen primer takega suženjstva prihaja iz Uzbekistana, kjer vlada pošlje vse otroke, ki se šolajo, na bombažna polja, kjer delajo po tri mesece za malo ali nič plačila. Delo je obvezno, šola se v tem času zapre. Gre za jasno obliko prisilnega dela, za katerega ni odgovoren le en posameznik (Bales in drugi 2009, 33–34).

Štiri grobe oblike novodobnega suženjstva pa v sebi skrivajo še več pojavnih oblik suženjstva v sodobnem svetu. Med drugim sta poleg prisilnega dela izredno izrazita trgovanje z ljudmi in prostitucija, še zlasti če se osredotočimo na ženske kot skupino, ki je poleg otrok najbolj izpostavljena grožnjam nasilja in izkoriščanja.

4 ŽENSKÉ IN NOVODOBNO SUŽENJSTVO NA ZAHODU

To poglavje se bo navezovalo predvsem na preostali dve zastavljeni tezi, ki se dotikata žensk znotraj novodobnega suženjstva: da je kršenje pravic in izkoriščanje žensk izrazito tudi na Zahodu in da je prisilna prostitucija najočitnejša oblika izkoriščanja žensk v zahodnem svetu. Poglavje bo torej iskalo odgovor na naslednja vprašanja: kakšne oblike oziroma primeri izkoriščanja žensk v zahodnem svetu obstajajo in kaj to pomeni z vidika človekovih in delavskih pravic ter v kolikšnem obsegu je v novodobnem suženjstvu razširjena prisilna prostitucija. Zaradi kompleksnosti terminologije bomo najprej predstavili slednjo v povezavi s trgovanjem z ljudmi.

4.1 TRGOVANJE Z LJUDMI IN PROSTITUCIJA KOT TEMELJNI PROBLEM

V prevladujočih definicijah oziroma pojmovanjih v javnih razpravah velja prostitucija na eni strani za inherentno nasilno dejanje nad ženskami, na drugi strani pa prav tako zajema prostovoljno delovno dejavnost. Trgovanje z ljudmi se običajno enači s spolnim izkoriščanjem in drugimi oblikami nasilja ter posledično viktimizacijo žensk, pri čemer se pogosto izpušča oziroma pozablja na obravnavo drugih oblik prisilnega dela. V nekaterih skupnih obravnavah omenjenih fenomenov smo pogosto priča reprodukciji dualističnega koncepta, ki vzpostavlja razlikovanje med profesionalko in žrtvijo, torej med ideologema prostovoljnosti na eni strani ter prisile na drugi (Pajnik 2008, 7).

Neenotnost in zmeda v terminologiji je predvsem posledica tega, da so različne pristojne ustanove in vladne ter nevladne organizacije za svoje potrebe uporabljale različne deskriptivne pojme in nekatere pojme celo enačile med sabo (Pajnik in Zavratnik Zimic 2005, 118).

Tudi s tega vidika na tem mestu pojma obravnavamo skupaj, ker je pomembno, da ju razločimo med seboj in hkrati vidimo rdečo nit, ki ju povezuje, zlasti če zajamemo v kontekst njuna protislovja, saj se teoretske definicije tako enega kot drugega fenomena po navadi precej razlikujejo od dogajanj v praksi (Pajnik 2008, 10–11). Prostitucijo tako definiramo kot obliko dela, ki lahko pomeni tudi izkoriščanje (ni pa nujno), zaznamovano glede na spol, medtem ko trgovanje z ljudmi, ki je širši pojem, zajema tudi ostale oblike suženjskega razmerja.

Prostitucijo se pogosto označuje površno in predvsem poenostavljeno kot »najstarejšo obrt« ali kot »naravni« družbeni fenomen, ki je vedno obstajal in bo obstajal še naprej. Problematika takega razumevanja je predvsem v neprepoznavanju ekonomskih okoliščin v neki družbi, normativnih seksualnih praks, odnosov do identitet, pravnega normiranja in drugih dejavnikov, ki se vežejo in so eksistencialnega pomena za razumevanje prostitucije. Prostitucija namreč zadeva vsa vprašanja o regulaciji in marginalizaciji spolnih identitet, politikah izključevanja, seksizmov, rasizmov in tudi o regulaciji trga dela. Hkrati tudi zadeva migracijske prakse in socialne neenakosti (Pajnik 2008, 15).

Kot smo opozorili že prej, trgovanja z ljudmi ne smemo povsem enačiti s prostitucijo, prav tako pa se ga ne sme od nje popolnoma ločevati. Pri izenačevanju pojmov se tako lahko spregleda elementa nasilja in izkoriščanja, ki bi zaradi takega posploševanja lahko postala sprejemljiva pogoja dela. To

bi vplivalo tudi na reduciranje trgovanja z ljudmi zgolj na trgovanje z ljudmi za prostitucijo, kar bi izključevalo dobršen del ostalih oblik prisilnega dela.

Globalna prostovoljna organizacija Soroptimist opredeljuje trgovanje z ljudmi (*human trafficking*) oziroma trgovanje z belim blagom⁵ kot širši globalen problem tako ekonomsko slabše situiranih držav kot držav blaginje. Zajema vrsto različnih razlogov, zaradi katerih ljudje postanejo žrtve t. i. trgovanja. Moške pogosto pošiljajo na mesta s težkimi in nečloveškimi delovnimi pogoji, medtem ko se ženske in otroke pogosto izrablja za delo v tekstilnih in kmetijskih panogah, vse pogosteje pa je cilj trgovanja z belim blagom spolna industrija (*sex industry*), to pa hkrati spremlja tudi prostitucija in druge oblike izkoriščanja žensk in otrok (Soroptimist 2012).

Niso vsi sužnji žrtve trgovine z ljudmi, vendar pa so vse žrtve trgovine z ljudmi tudi žrtve zaslužnja. Trgovina z ljudmi je namreč še posebej nasilna oblika suženjstva, saj odvzame žrtvam vse družinske in socialne vezi, zaradi česar postanejo popolnoma izolirane in osamljene, kar jih postavlja v absolutno podrejeni položaj do svojih »delodajalcev« oziroma tistih, ki si jih tako rekoč lastijo (Soroptimist 2012).

Še bolj ustrezna in temeljita opredelitev trgovine z belim blagom pa je zapisana v protokolu, ki dopolnjuje *Konvencijo Združenih narodov o mednarodnem organiziranem kriminalu* (2004):

Trgovina z ljudmi pomeni novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov (Protokol o preprečevanju, zatiranju in kaznovanju trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, 3. čl.).

Posebej je treba poudariti, da čeprav je namen trgovanja z ljudmi v večjem delu spolno izkoriščanje, obstajajo tudi druge oblike izkoriščanja žrtev, kot je prekupčevanje s človeškimi organi, prisilno delo otrok in odraslih, služabništvo in ostale oblike prisilnega dela. Pri obravnavanju trgovanja z ljudmi se namreč pogosto izpušča širši kontekst, ki zajema druge razsežnosti, kot na primer

⁵ Trgovina z belim blagom je drug izraz za trgovanje z ljudmi, gre torej za eno in isto stvar. V osnovi je to grobo kršenje osnovnih človekovih pravic.

vprašanje migracij, mobilnosti in razseljenosti ljudi, ekonomske zahteve po specifični delovni sili ipd. Šele v zadnjem času se pojav obravnava širše, pri tem pa prav tako upošteva razmerje do prostitucije.

V zgodovini je bilo trgovanje z ženskami povezano s prostitucijo. Iz te perspektive izhajajo tudi sodobna definiranja trgovanja z belim blagom kot suženjstva oziroma modernega ali novodobnega suženjstva, ki pomeni opravljanje prisilnega dela in izkoriščanje, kar pogosto spremlja tudi izvajanje nasilja nad ženskami. Ugotavlja se (Pajnik in Zavratnik Zimic 2005, 121), da obstajajo povezave med trgovanjem z ženskami in migracijskimi tokovi (o tem več v naslednjem podpoglavju).

Težko bi bilo torej trgovino z belim blagom popolnoma ločevati od prostitucije. Problem, ki je nastal znotraj te povezave, pa je v tem, da se razlikovanje med prisilno in prostovoljno prostitucijo pogosto nanaša tudi na področje trgovanja z ženskami, kar pa le še pogloblja marginalizacijo žrtve. Opredelitve, ki trgovanje z belim blagom povezujejo s kontekstom prostovoljne migracije ali celo neprisilnega seksualnega dela, le pripomorejo k temu, da se širi razumevanje trgovanja z ženskami kot kriminalne aktivnosti. Zaenkrat ne obstajajo mehanizmi, ki bi znali razločevati med tem, kdaj gre pri prostituciji za prostovoljno dejavnost, tako rekoč delo, kdaj pa gre za obliko prisilnega dela, torej za formo novodobnega izkoriščanja žensk. Pomagamo si lahko z nekaterimi statističnimi podatki, ki poskušajo meriti število in obseg žrtev trgovine z ljudmi.

Na globalni ravni je približno od 600 do 800 tisoč ljudi letno žrtev bele trgovine, ki so transportirani preko internacionalnih meja, sodeč po izsledkih oddelka za zunanje zadeve Združenih držav iz leta 2007. Od omenjenega števila žrtev je več kot 70 % žensk (The CNN freedom project 2015). Glede na statistične podatke MOD je sicer prisilno delo bolj razširjena oblika novodobnega suženjstva kot trgovanje z ljudmi in z njim povezano prostitucijo. Kar 65 % novodobnega suženjstva oziroma 20,9 milijonov ljudi po svetu je zavezanih k prisilnemu delu (International Labour Organisation 2015). Na drugi strani pa v globalnem poročilu UNODC o trgovini z ljudmi opozarjajo, da je spolno izkoriščanje daleč najpogostejše navajana oblika trgovine z ljudmi (79 %), tej nato sledi prisilno delo (18 %). Ker gre za navzkrižne rezultate, težko potegnemo relevantne ugotovitve, razen tega, da gre najverjetneje za neenotnost v opredelitvi pojmov: za nekatere se na primer prostitucijo razume kot obliko prisilnega dela, spet druge statistike prostitucijo posebej ločujejo. Enotno je le stališče, da trgovanje in eksploatacija v večini primerih rezultira v prisilni prostituciji (ocenjuje se na 43 % celotne bele trgovine), od tega je 98 % žrtev ravno žensk in deklic (Global Report under the Follow-

up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work 2005). Po podatkih Eurostata je bilo od leta 2010 do 2012 v državah EU registriranih 30.146 žrtev trgovine z belim blagom, od tega nekaj čez 80 % žensk. 69 % registriranih žrtev je bilo eksploatiranih v spolni industriji, od tega 95 % žensk oziroma deklic. V treh omenjenih referenčnih letih, ki jih je obravnaval Eurostat, je bila večina registriranih žrtev žensk, kar je v skladu z ugotovitvami tudi iz predhodnih let. Poleg tega mednarodna MOD poročila iz leta 2012 zajemajo podobne ugotovitve, in sicer, da je večinski delež žrtev bele trgovine ženskega spola in da je od tega končni cilj v večinskem deležu ravno prostitucija oziroma (prisilno) delo v spolni industriji (Eurostat 2014).

Pri tem je potrebno omeniti, da so podatki skrajno variabilni in tudi nenatančni, saj obstajajo razlike v procesu zajemanja podatkov, pa tudi razlike med nacionalnimi pravnimi opredelitvami, zato je težko primerjati in oceniti trende bele trgovine v državah članicah EU, kaj šele svetovne trende.⁶ Podatke lahko tako obravnavamo zelo ohlapno in si z njimi pomagamo zgolj za boljšo predstavo, saj o točnih številkah zaradi omenjene kompleksnosti merjenja podatkov in različnih interpretacij težko govorimo. Od tod lahko zgolj sklepamo, da je trgovanje z ljudmi, natančneje prostitucija, kot končni cilj bele trgovine najbolj pereč problem za ženske, ki so glede na odstotke večinske žrtve tovrstne oblike sodobnega suženjstva, ki ima vedno bolj proste roke zaradi preprostejšega toka migriranja.

4.2 MIGRACIJSKI TOKOVI IN OBLIKE IZKORIŠČANJA ŽENSK NA ZAHODU

V sedanjem procesu globalizacije so ženske bolj mobilne kot prej, kar se zrcali tudi v tem, da v zadnjih desetletjih število žensk migrantk narašča. Od leta 1990 so namreč zajemale več kot 40 % vseh migrantov, danes že polovica vseh migracij, tako legalnih kot nelegalnih, zajema ženske (Ehrenreich in Hochschild 2003, 5). Če pogledamo statistiko bolj natančno, so ženske na primer v letu 2013 sestavljale 48 % vseh mednarodnih migrantov po svetu. Največ žensk je v tistem letu migriralo v Evropo, Latinsko Ameriko in Karibe (skupno 52 %), 51 % migrantk pa je »gostila« Severna Amerika (International Migration Report 2013).

Ženske torej danes igrajo veliko vlogo znotraj delavskih migracij, čeprav so v primerjavi z moškimi pogosto postavljene v slabši položaj pri iskanju zaposlitve. Pomanjkanje socialnih in ekonomskih

⁶ Omenjeni podatki iz delovnega dokumenta, ki ga je objavil Eurostat, temeljijo zgolj na uradnih upravnih statističnih podatkih, ki so znotraj območja registriranih organizacij. Meri podatke žrtev in ljudi, ki so prišli v stik z organi in akterji na nacionalni ravni. Ne meri pa celotnega obsega pojava trgovine z ljudmi in ne vsebuje ocen, poleg tega meritve zadevajo zgolj takratne države članice EU (Eurostat 2014).

priložnosti ostaja primarni vzrok za migracije žensk. Zlasti od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje je prišlo do precejšnjega povečanja števila žensk, ki se selijo z namenom, da poiščejo nove možnosti za lastno preživetje in preživetje družine. Globalni trend kaže, da revščina še bolj prizadene ženske kot moške, to pa je neposredno sprožilo »*feminizacijo migracij*«, kar lahko razumemo kot selitveno gibanje žensk z namenom vključitve na trg dela (TAMPEP Position Paper on Migration and Sex Work 2015).

Problem je v tem, da je težko ugotavljati, koliko izmed omenjenih migracij rezultira v izkoriščanju žensk v smislu sodobnega suženjstva. Migrantke, ki delajo dela, kot so skrbniško delo, pospravljanje in čiščenje hiš v ekonomsko bolj stabilnih državah, še vedno ne dobivajo dovolj medijske in siceršnje javne pozornosti. Poleg tega je omenjeno delo žensk od postindustrijske dobe dalje znotraj gospodinjstev bolj nevidno kot delo moških migrantov (Cukut Krilić 2009, 51). Na globalni ravni je namreč plačano gospodinjsko ali skrbniško delo žensk šele v zadnjih nekaj letih postalo predmet zanimanja stroke, medtem ko je bilo zlasti delo gospodinj, hišnih pomočnic in varušek znotraj migrantskega dela v številnih preteklih raziskavah kljub njeni obsežnosti spregledana kategorija, in prav hišna in gospodinjska dela so v celotni zgodovini, tudi sodobni, predstavljala večino ženskega migrantskega dela. Narava njihovega dela (nevidnost) je verjetno eden glavnih razlogov za izključenost iz statističnih obravnav, saj sega v sfero zasebnega in je s tega vidika izključeno iz prevladujoče definicije dela (Milharčič Hladnik 2013). Obstaja pa še več razlogov za omenjeno izključenost: ženske migrantke so še vedno pogosto subjekt rasistične in spolne diskriminacije; nekatere ženske postanejo nadzorovane s strani kriminalnih združb in delodajalcev; odvzamejo jim potne liste, prisiljene so delati brez plačila v bordelih ali pa pod težkimi pogoji in prisilno opravljati gospodinjska dela ter varovati otroke premožnih delodajalcev, kar pogosto spremlja psihično in fizično nadlegovanje, tudi spolno (Ehrenreich in Hochschild 2003). Priseljena oseba je zelo ranljiva, ker ne pozna okolja, težko komunicira v tujem jeziku, delodajalec pa jo tako rekoč drži v šahu. Odkrivanje kršitev nad takimi osebami je težavno ravno zaradi narave dela (osebe so izolirane od okolja), kar hkrati spremlja tudi ilegalnost (bodisi zaradi odvzema osebnih dokumentov, bodisi kadar je oseba prisiljena v prostitucijo), zato je tudi prijav takih kršitev malo.

Kljub temu je vedno več razkrivanja stigmatizacije, diskriminacije in izkoriščanja omenjenih delavk, a še vedno premalo govora in preventive proti temu, saj so tovrstna izkoriščanja žensk manj vidna in posledično manj raziskana. Ženske so znotraj t. i. hišnega dela pogosto izpostavljene hujšim oblikam izkoriščanja kot zgolj težkim in nečloveškim delovnim razmeram. Številne zgodbe

omenjenih delavk govorijo tudi o spolnem izkoriščanju, govorimo torej o vrsti prisilne prostitucije,⁷ ki smo jo omenjali v prejšnjem poglavju.

Pogosto so ljudje pod vtisom, da se zahodne države ne soočajo toliko s težavami novodobnega suženjstva in izkoriščanjem žensk kot drugod po svetu, resnica pa kaže drugačno podobo. Zahod se namreč zelo rad postavlja v vlogo stranskega opazovalca, ki se poskuša boriti za pravice žensk v »eksotičnih državah«, ki so prikladno zelo daleč od lastne problematike. A če bi številne migrantske delavke in begunke, ki so vstopile v Evropo, povprašali po izkušnjah, bi nam verjetno povedale enake zgodbe o izkoriščanju. Prav tako je kar nekaj zgodb o novačenju deklic iz zahodnih držav, ki jih z lažnimi obljubami o delu vpeljejo v spolno industrijo. Kar nekaj selitev migrantk prostitutk je zabeleženih znotraj EU (Popov 2002, 19–21). Po neuradnih podatkih medvladnih in nevladnih organizacij naj bi bilo v Zahodno Evropo med leti 1995 in 2000 prodanih več kot deset slovenskih državljanek. Glede na migracijske tokove naj bi letno preko Slovenije ilegalno migriralo od 2000 do 2500 preprodanih državljanek jugovzhodne Evrope (Poročilo medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi 2002, 2). V letu 2014 je slovenska policija obravnavala devet oseb v kazenskih postopkih zoper kaznivo dejanje trgovine z ljudmi po 113. členu Kazenskega zakonika, vendar nihče od njih ni bil pravno obsojen. Drugačna slika je iz leta 2013, ko je bilo obravnavanih 15 osumljencev kaznivega dejanja trgovine z ljudmi in ko sta bili podani dve obsodbi. Leta 2012 je bilo takih osumljencev 13, proti njim pa je bilo podanih osem obsodb. V letu 2014 so identificirali pet žrtev trgovine z ljudmi na mednarodni ravni, od tega so bile štiri izpostavljene spolnim zlorabam (Poročilo medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi 2015, 13–18).

Ko govorimo o trgovanju z ljudmi in prostituciji na Zahodu, gre tu predvsem za ciljne države, tako rekoč odjemalce ponudb, kot je prostitucija. Žrtve običajno prihajajo iz revnejših držav, kjer prevladujejo težki življenjski pogoji. Na tak način je veliko žensk zavedenih z lažnimi pogodbami in ponudbami del, ki se končajo v suženjskem razmerju. Ciljne države, kot sem omenila, so države ekonomske in gospodarske rasti, torej Kanada, Velika Britanija, Združene države Amerike in države Zahodne Evrope. Ocenjuje se, da je znotraj Evrope letno preprodanih od 100 do 500 tisoč ljudi, od tega kar 90 % žensk, ki končajo v spolni industriji. Z istim namenom je približno 100 tisoč žensk letno preprodanih iz držav nekdanje sovjetske zveze v srednje vzhodne države in v ostale

⁷ V delu Barbare Ehrenreich in Arlie Rusell Hochschild z naslovom *Global woman* (2002) so opisane zgodbe nekaterih žensk migrantk, ki pričajo o različnih oblikah izkoriščanja. Nekatere migrirajo že z namenom, da izmenjajo spolne usluge za vizo, druge so spolnim napadom izpostavljene v svojem delovnem okolju (zlasti varuške in hišne pomočnice).

države Evropske unije. Od teh je največ žrtev iz Ukrajine, kjer je brezposelnost žensk ocenjena na 90 % (Bales in drugi 2009, 66–69).

V poročilu urada Združenih narodov za droge in kriminal (UNODC), ki zajema podatke 128 držav na globalni, regionalni in nacionalni ravni med leti 2010 in 2013, je tudi v zahodnoevropskih državah in Srednji Evropi zaslediti primere žrtev organiziranega kriminala, ki jo predstavlja trgovina z ljudmi. Statistični podatki, ki sem jih analizirala za štiri izbrane evropske države (Nemčijo, Nizozemsko, Španijo in Slovenijo), kažejo (kot smo ugotavljali že prej), da so v večji meri žrtve ženske: podatki za Nemčijo kažejo, da je bilo v letih 2011 in 2012 največ žrtev trgovanja z ljudmi žensk (skupno 1050) in deklic (156), najmanj pa otrok, ki so bili po podatkih trije; Nizozemska je v letih od 2010 do 2012 podobno beležila več žensk (2826) kot moških (492); v Španiji je bilo od leta 2011 do 2013 med žrtvami 578 žensk in 25 deklic, moških pa nekaj manj (20); Slovenija je kot država z manjšim deležem prebivalstva v letih 2010–2013 med žrtvami trgovine z ljudmi beležila 96 žensk in 5 moških. Končni cilj trgovine z ljudmi omenjenega vzorca⁸ štirih držav je v večjem delu spolno izkoriščanje: v Nemčiji je bilo v letih 2011 in 2012 takih primerov 1256, medtem ko je bilo v prisilno delo potisnjenih 46 ljudi; Nizozemska beleži še več primerov seksualne eksploatacije (3691) in prisilnega dela (834); za Španijo in Slovenijo pa teh podatkov ni, vendar v splošnem omenjajo spolno izkoriščanje kot končni cilj trgovine z ljudmi. Nacionalnost žrtev znotraj zastavljenega vzorca pa se povsem razlikuje: Nemčija je v merilnih letih 2010–2012 zaznala največ žrtev romunskega rodu (434), sledijo nemški državljani (389), Bolgari (370) ter ostali (370); na Nizozemskem prevladujejo Nizozemci (1535), neznanih je 1130, nato pa po vrsti Bolgarija, Madžarska in Nigerija; v Španiji je bilo v letih 2011–2013 večji del žrtev iz Romunije (228), čemur sledi Paragvaj (84), Nigerija (58) in Rusija (52), nato pa še nekatere druge države; v Sloveniji je med žrtvami prevladovala romunska populacija (35), 31 žrtev je bilo iz območja EU, 14 iz Ukrajine in 12 iz Slovenije (Global report on trafficking in persons 2015).

Natančen obseg trgovine z ljudmi ostaja neznan, prav tako ostali podatki, ki se nanašajo na izkoriščanje žensk (zlasti migrantk) ostajajo približki, zato je tudi težko oceniti splošne trende znotraj evropskih držav in držav Zahoda. Vsekakor pa je slika novodobnega suženjstva v povezavi s trgovanjem z ljudmi in kriminalizacijo žensk za večino evropskih držav problematična, saj glede na število domnevnih žrtev kaže na krizo znotraj javnega reda in kazenskega pregona (Datta in Bales 2013).

⁸ Vzorec sem izbrala naključno izmed držav Zahodne in Srednje Evrope, ki jih je v statistično obdelavo zajel profil držav UNODC.

Zlasti vlade in državni organi zahodnih držav bi se morali usmeriti k reševanju tega problema, začeni z jasno enotno politiko, še bolj pomembno pa bi bilo smernice za boj proti trgovanju in prostituciji dosledno izvajati, saj so pod vprašaj postavljene človekove pravice.

4.3 VPRAŠANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC

Načela s strani pravnih instrumentov je mogoče izvajati le v razmerah politične kulture, torej v razmerah, kjer se prepoznavajo človekove pravice kot izredno pomembne in kjer se upošteva senzibilnost za njihovo kršenje. S prizadevanji za razvijanje kulture človekovih pravic je mogoče doseči večjo občutljivost za varovanje ranljivih skupin ter hkrati razviti ustrezne instrumente za preprečevanje poseganja v pravice najbolj izključenih. Med slednjimi so žrtve trgovanja z ljudmi, ki so pogosto izključene na več ravneh, od teh je največ žrtev ženskega spola. Problem se nahaja v domnevi, da žrtve trgovine z belim blagom, ki so pogosto tudi udeležene v spolni industriji, ne prestopajo zgolj nacionalnih mej, temveč tudi moralne, kar le še poveča njihovo kriminalizacijo. V tem smislu naletimo na simultanost podob tako kriminalca kot žrtve. Z »ilegalko« in »prostitutko« pa, kot kažejo številni primeri, človekove pravice niso združljive (Pajnik in Zavratnik Zimic 2005, 117).

Problematika kršenja človekovih pravic znotraj prostitucije in trgovanja z ljudmi ima dve plati. V obravnavi človekovih pravic je namreč mogoče razmejiti med dvema različnima pristopoma: prvi zagovarja, da je prostitucija sama po sebi kršenje človekovih pravic, saj stigmatizira prostitutke kot žrtve deviantnih praks; drugi pristop pa pravi, da kršenje človekovih pravic ne pomeni seksualno delo samo, temveč njegova delegitimizacija. Z apliciranjem človekovih pravic na vprašanja prostitucije in trgovanja z ljudmi se začeni tudi razlikovanje med prepoznavanjem dejavnosti prostitutk, ki je prostovoljno, in tistim, ki je posledica zlorab, prisile in v večini primerov povezano s trgovino z ljudmi. Upoštevanje tega vidika je pripeljalo do premika, da se razprave, ki so se pred tem gibale okoli odprave trgovine z ljudmi in preganjanju prostitucije, sedaj gibljejo tudi okoli socialnih pravic, zdravstvenega varstva in želja prostitutk-delavk. Kljub temu so nacionalni in mednarodni pravni mehanizmi usmerjeni še vedno v politike preprečevanja trgovanja z ljudmi in migracij. To pa postavlja pod vprašaj zagotavljanja pravic tistih, ki delajo v spolni industriji (Pajnik 2008, 78–79).

Tudi Jurij Popov piše o istem problemu, namreč da se zanemari varovanje temeljnih človekovih pravic tistih, ki so prisiljeni v delo v spolni industriji. Kot glavni vzrok za ta problem navaja, da preprosto prevladuje prepričanje ljudi, da ženske, ki so se prostovoljno odločile za delo v prostituciji, nimajo pravice do varovanja pred zlorabami in drugimi oblikami nasilja (Popov 2002, 5). Na nek način to pomeni, da nezakoniti prestop meja pomeni za migrante hkrati tudi izgubo človekovih pravic. Pri tem se postavlja ključno vprašanje, in sicer, na kakšen način se sploh lahko določi, v kolikšni meri je bila neka odločitev »prostovoljna«, če vemo, da so za prisilno delo značilne grožnje in nasilje ter kaznovanje s strani »delodajalcev«.

Popov razlaga, da naj bi se mednarodna skupnost vse bolj zavedala, da gre v trgovini z belim blagom predvsem in skoraj vedno za grobe kršitve človekovih pravic, zato danes tudi prihaja do kriminaliziranja tovrstnega početja in različnih poskusov nudenja pomoči žrtvam trgovine z belim blagom. Manjšo težavo pa predstavlja samo definiranje trgovine z belim blagom, ki kljub temu, da gre za globalen pojav, nima enotne opredelitve. Pomembno bi namreč bilo, da bi enotna opredelitev upoštevala celotno razsežnost kršenja človekovih pravic (Popov 2002, 6–8).

Čeprav se v večjem delu sodobne mednarodne konvencije, številni protokoli in politike sklicujejo na ščitenje človekovih pravic, pa ostaja vprašanje njihovega odkrivanja in kazenskega pregona še vedno ne povsem razrešeno.

Suženstvo in prisilno delo, ki sta sestavna elementa trgovine z belim blagom, kot tudi v pogostih primerih prostitucije, sta formalno prepovedana. Kljub vsem formalnostim znotraj zakonskih okvirov pa so te regulative pogosto kršene, razlogov za to pa je več. Bodisi se kršiteljev ne sankcionira ustrezno oziroma se jih ne odkrije, zlasti če državi primanjkuje sredstev za ustrezno delovanje tako sodne kot izvršilne veje oblasti, bodisi so pravni predpisi slabi in zakonodaja ni natančno opredeljena. Naletimo pa tudi na primere, kjer se kršitve človekovih pravic celo tolerira in kjer ni zadostnih ukrepov na zakonski podlagi. Potrebna bi bila večja zahteva znotraj vladnih in nevladnih kampanj po učinkovitem organiziranju boja proti kršitvam pravic ljudi.

5 ZAKLJUČEK

Novodobno suženstvo kot ultimativni problem kršenja človekovih pravic in dostojanstva dobiva danes vse večje razsežnosti. Predstavlja predvsem grobo kršitev temeljnih človekovih pravic, znotraj katerih se pogosto kršijo pravice do dostojanstva, osebne svobode gibanja in nedotakljivosti,

delovne pravice, v hujših primerih pa celo pravica do življenja. Gre za fenomen, ki je razširjen globalno, po vsem svetu. Ocenjuje se, da danes v takšni ali drugačni obliki sodobnega suženjstva živi približno 35 milijonov ljudi (The global slavery index 2014).

Prvo zastavljeno tezo, ki predpostavlja, da je prisilno delo oziroma suženjstvo v novodobni obliki še vedno prisotno po svetu, lahko potrdimo glede na izsledke meritev globalnega indeksa suženjstva, ki ga je objavila nevladna organizacija WFF. Meritve sicer ne vključujejo vseh držav sveta, vendar pa zajemajo države iz vseh celin (razen Antarktike). Rezultati so pokazali prisotnost novodobnega suženjstva v vseh 167 državah iz različnih ekonomskih, verskih, kulturnih in socialnih okolij, ki so jih obravnavali v analizi globalnega indeksa suženjstva. Od tod lahko sklepamo, da bi take ali drugačne oblike sodobnega suženjstva lahko našli tudi v tistih državah, ki niso bile vzete pod drobnogled WFF-ja, saj je bila stopnja ogroženosti poleg že same prisotnosti novodobnega suženjstva odkrita povsod, ne glede na gospodarski položaj države, socialno varnost in kulturne razlike, religijo, življenjske pogoje in ostale dejavnike, ki bi lahko vplivali na omenjeni pojav. Ti dejavniki vplivajo zgolj na razsežnost sodobnega suženjstva v določeni državi in stopnjo ogroženosti, ne pa na njegovo vseprisotnost, za katero smo ugotovili, da je globalna.

Vsekakor lahko delno potrdimo tudi drugo tezo, da so globalizacijski procesi povezani s pojavom novodobnega suženjstva. Pri tem se je kljub vsemu treba zavedati, da je v zvezi z globalizacijo na tem mestu težko govoriti brez posploševanja, saj bi bilo potrebno pri tem upoštevati tudi obratne procese, ki vplivajo na globalizacijo. Globalizacija namreč ni enosmeren proces, zato bi težko rekli, da je glavni ali celo edini krivec za naraščanje fenomena novodobnega suženjstva. Vzroke bi lahko med drugimi iskali v ekonomsko specifičnih zahtevah na trgu dela in v neenakomerni rasti prebivalstva glede na posamezno državo, so pa globalizacijski procesi vsekakor pripomogli k širitvi pojava novodobnega suženjstva.

Sodobne oblike suženjstva na globalni ravni se dotikajo tudi izkoriščanja žensk, saj gre za posebej ranljivo družbeno skupino. Teze, da je kršenje delavskih in drugih pravic za ženske ter izkoriščanje žensk izrazito tudi v zahodnem svetu, pa ne moremo niti potrditi niti ovreči zaradi nezadostnih virov in premalo opravljenih meritev na tem področju. Gre pa obenem tudi za specifično preusmerjanje pozornosti zahodnih politik in medijskega diskurza pretežno azijskih in afriških držav, kar je razvidno iz analize obravnavanih podatkov. Predpostavljam, da je še vedno večji del zbiranja podatkov in raziskav, ki se nanašajo na novodobno suženjstvo in izkoriščanje žensk, bolj intenzivno usmerjenih na nezahodna področja sveta kot pa na Zahod, čeprav je zaradi v

diplomskem delu obravnavanih vzrokov ta problem tam bolj razširjen. Lahko potrdimo, da se v zahodnih državah Evrope in v ZDA prav tako pojavljajo primeri izkoriščanja žensk, zlasti je zabeleženih veliko primerov tovrstnega izkoriščanja znotraj spolne industrije in izkoriščanja pri delu varušek ter hišnih pomočnic, težko pa ocenimo, v kolikšnem obsegu so dejansko razširjene kršitve pravic žensk v zahodnih državah. Na drugi strani se soočamo tudi z dejstvom, da se v veliki meri suženjsko izkoriščanje žensk na Zahodu dotika žrtev žensk migrantk, ki prihajajo iz t. i. držav gospodarske periferije. Deloma gre pri dilemi potrjevanja teze torej tudi za omejitve znotraj konteksta, saj je podatkov o izkoriščanosti nepriseljenih žensk iz zahodnih držav z omenjenega vidika manj. Večina identificiranih žrtev je namreč ilegalnih priseljenk, kar jih še dodatno postavlja v odvisen položaj, in so tako lahke tarče številnih psihičnih in fizičnih napadov ter drugih oblik izkoriščanja.

Zadnjo tezo, ki se nanaša na (prisilno) prostitucijo kot najbolj perečo obliko izkoriščanja žensk, potrjujem na podlagi obravnavanih znanstvenih člankov in ostalih virov, ki kažejo bolj ali manj enotno sliko, in sicer, da je večji del trgovanja z belim blagom usmerjen ravno v prostitucijo, od tega je vsaj 90 % žrtev žensk in deklic. Vendar pa naletimo na problem neenotnosti znotraj opredeljevanja pojma; prostitucija namreč za nekatere ni nujno prisilna, kar naj bi hkrati pomenilo, da se postavlja pod vprašaj zagotavljanje pravic tistim, ki delajo v spolni industriji in so se za to delo prostovoljno odločili. Prevladuje namreč prepričanje, da ženske, ki prostovoljno delajo v prostituciji, nimajo pravice do varovanja pred zlorabami in različnimi drugimi oblikami nasilja. To pa se povezuje tudi z nezakonitimi prestopi meja, ki za migrante ravno tako pomenijo izgubo človekovih pravic.

Številne zgodbe žrtev prisilne prostitucije in trgovanja z ljudmi (v velikih primerih gre za oboje), ki jih izpostavljajo nekatere raziskave,⁹ pričajo, da gre za globalen in globoko ukoreninjen problem, ki ga ni mogoče spregledati in ki zadeva vse nas.

Vse več je raziskav, ki se poskušajo približati temi novodobnega suženjstva, jo čimbolj natančno predstaviti ter iskati možne izhode sodobnih družb iz suženjskih razmer. Podobno tudi ta diplomska naloga poskuša ustvariti javno zavedanje o problemu, kar je prvi in nujen korak k možnim rešitvam za vse tiste ljudi, ki danes živijo v izkoriščevalskih situacijah. Nadaljnjih rešitev so se že lotile

⁹ Na primer raziskava Mirovnega inštituta iz leta 2006 v okviru mednarodnega projekta *IOM Aplikativna raziskava za boljše razumevanje povpraševanja pri trgovanju z ljudmi*, kjer je bila v primere vključena tudi Slovenija. Raziskava je temeljila na kvalitativni študiji in je bila izvedena na podlagi naključnega vzorca 306 respondentov (Pajnik 2008).

nekatero neprofitno organizacijo z implementacijo protisuženjskih in rehabilitacijskih programov znotraj lokalnih skupnosti, vendar je globalno gledano tovrstnih programov še vedno premalo oziroma so lahko učinkoviti le v majhnih ozirih, glede na omejena sredstva. Vsak posameznik se tega lahko loti z informiranjem javnosti o problemu, še bolj aktivno pa z vključitvijo v gibanja proti suženjstvu, kot so na primer *Anti-Slavery International*, *Free the Slaves* in *Walk free Foundation movement*, ter preko donacij v podporo lokalnim ali globalnim organizacijam, ki poskušajo osvoboditi milijone novodobnih sužnjev z dejanskim nudenjem neposredne pomoči, kot je na primer postavljanje zavetišč, šol in varnih hiš za žrtve. Zahtevati je potrebno več od držav in vlad, saj je zakonodaja, ki kriminalizira določeno obliko sodobnega suženjstva, sicer nujna, a nezadostna. Potrebno je dosledno izvajanje kazenskega pregona kršiteljev človekovih in delavskih pravic ter odkrivanje in zadostna pomoč žrtvam. Možne rešitve, ki se jih nekatere (redke) države že poslužujejo, so tudi varnostne mreže, kot so na primer sistemi za zaščito otrok in sistemi za zaščito notranje razseljenih oseb ter prosilcev za azil. Samo tri države (Združene države Amerike, Brazilija in Avstralija) so med aktivnejšimi, ki so že sprejele aktivne ukrepe za zagotovitev večje preglednosti dobavnih verig, kar jim omogoča, da lažje odkrijejo in naslovijo primere novodobnega suženjstva znotraj lastne države. S tem pa smo še vedno daleč od reševanja problema na globalni ravni. Zaenkrat znotraj možnih rešitev ni zaslediti resnih prizadevanj za skupno institucionalno povezanost na nadnacionalni ravni, ki bi problem novodobnega suženjstva reševala globalno.

Novodobno suženjstvo je predvsem pojav, ki pod vprašaj postavlja dostojanstvo in človekove pravice zlasti šibkejših skupin sodobne družbe, kot so ženske. Živimo v sistemu, ki instrumentalizira in degradira ljudi. Dokler prevladuje ignoranca do razumevanja problema in dokler vladam ter organizacijam na globalni ravni zaradi različnih vzrokov ni v interesu zasnovati aktivne ukrepe zoper grožnje novodobnega suženjstva, se situacija ne bo izboljšala.

6 LITERATURA

1. *Antislavery*. 2015. Dostopno prek: <http://www.antislavery.org/english/> (10. maj 2015).
2. Bales, Kevin, Zoe Trodd in Alex Kent Williamson. 2009. *Modern slavery: the secret world of 27 million people*. Oxford: Oneworld.
3. Bales, Kevin. 2012. *Disposable people: new slavery in the global economy*. London: University of California Press.

4. Bešter, Romana, Aleš Drolc in Bogomir Kovač, ur. 2003. *Migracije – globalizacija – Evropska unija*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
5. Brownmiller, Susan. 1988. *Proti naši volji: moški, ženske in posilstvo*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije: Univerzitetna konferenca ZSMS.
6. Cukut Krilić, Sanja. 2009. *Spol in migracija: izkušnje žensk kot akterk migracij*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
7. Datta, Monti Narayan in Kevin Bales. 2013. *Slavery in Europe: Part 1, Estimating the Dark Figure*. Dostopno prek: http://www.kevinbales.net/uploads/1/1/4/2/1142278/hrq_dattabales.pdf (31. avgust 2015).
8. Ehrenreich, Barbara in Arlie Russell Hochschild. 2003. Introduction. V *Global woman: nannies, maids and sex workers in the new economy*, ur. Barbara Ehrenreich in Arlie Russell Hochschild 1–15. London: Granta Books.
9. Eurostat. 2014. *Trafficking in human beings*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5858781/KS-TC-14-008-EN.PDF/3c9da893-54a6-41c7-b3b8-8aba03ef2595> (11. avgust 2015).
10. *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin* (EKČP). Ur. l. RS. 33/1994. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/> (11. junij 2015).
11. *Global report on trafficking in persons*. 2015. Dostopno prek: <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html> (31. avgust 2015).
12. *Global Report under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*. 2005. Dostopno prek: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_081882.pdf (11. avgust 2015).
13. Hrženjak, Majda. 2007. *Nevidno delo*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
14. International Labour Organisation. 1930. *Forced Labour Convention*. Sprejeta 1. maja 1932. Dostopno prek: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029 (12. junij 2015).
15. --- 2015. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> (11. junij 2015).
16. Medresorska delovna skupina. 2002. *Poročilo o delu medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2002*. Dostopno prek: http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (26. avgust 2015).

17. --- 2015. *Poročilo o delu medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2014*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (3. september 2015).
18. Milharčič Hladnik, Mirjam. 2013. *Aktualnost raziskovanja in proučevanja migrantskega dela žensk v kontekstu aleksandrinstva*. Dostopno prek: http://www.academia.edu/8088165/AKTUALNOST_RAZISKOVANJA_IN_PROUC%20EVANJA_MIGRANTSKEGA_DELA_%20C5%BDENSK_V_KONTEKSTU_ALEKSANDRINSTVA (1. september 2015).
19. Pajnik, Mojca in Simona Zavratnik Zimic. 2005. *Trgovanje z ženskami: perspektiva žrtve*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20051_ZavratnikZimic_Pajnik.pdf (12. junij 2015).
20. Pajnik, Mojca. 2008. *Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive dela, spola in migracij*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
21. --- 2012. *Reconciling paradigms of prostitution through narration*. Dostopno prek: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rHpBWvTXIZIJ:hrcak.srce.hr/file/155110+&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si> (10. avgust 2015).
22. Popov, Jurij. 2002. *Trgovina z ljudmi: Somrak civilizacije ali kaos globalizacije*. Ljubljana: Društvo Ključ - center za boj proti trgovini z belim blagom.
23. Soroptimist. 2012. *Sex Slavery/Trafficking*. Dostopno prek: <https://www.soroptimist.org/trafficking/faq.html> (4. maj 2015).
24. *TAMPEP Position Paper on Migration and Sex Work*. 2015. Dostopno prek: http://tampep.eu/documents/positionpaper_migrationsexworkers_en.pdf (2. september 2015).
25. *The CNN freedom project*. 2015. Dostopno prek: <http://thecnnfreedomproject.blogs.cnn.com/category/the-facts/the-number/> (7. avgust 2015).
26. *The global slavery index*. 2014. Dostopno prek: <http://www.globalslaveryindex.org> (7. avgust 2015).
27. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2013. *International Migration Report 2013*. Dostopno prek: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/migrationreport2013/Full_Document_final.pdf#zoom=100 (11. avgust 2015).
28. Van den Anker, Christien. 2004. Contemporary Slavery, Global Justice and Globalization. V *The Political Economy of New Slavery*, ur. Christien van den Anker, 15–37. New York: Palgrave Macmillan.
29. Vidmar Horvat, Ksenija. 2006. *Globalna kultura*. Ljubljana: Študentska založba.

30. *Zakon o ratifikaciji Protokola za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki.* Ur. l. RS 48/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=48993> (14. junij 2015).
31. Združeni narodi. 1926. *Slavery Convention.* Sprejeta 9. marca 1927. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/SlaveryConvention.aspx> (11. junij 2015).